

Poznáte zimující bahňáky?

Foto: Vladimír Opluštil

Čejka obecná

Mnohého pozorovatele možná napadne: copak u nás zimují bahňáci? Nejlepší dobou na ně jsou přece jarní měsíce s přestávkou v červnu a pak letní měsíce od července do září. Vidět se sice dají i později, mnohdy až do konce listopadu, ale druhově i početně už v tomto období výrazně ubývají.

Pravda, doby, kdy bývaly krutější a na sních bohaté zimy, moc pozorování bahňáků nepřinesly. Žádná zimní pozorování bahňáků neuvádějí ani mnozí starší autoři, třeba Josef Musílek ve své vynikající knížce *Ptactvo Pardubicka* (1946), jež se zabývá regionem, který je pro vodní ptáky jinak velmi příznivý.

Zejména poslední roky však přinesly větší počet mírných zim, a to hlavně v nížinách a v oblastech bohatých na vodní plochy, jako jsou Rozkoš na Náchodsku nebo rybníky na Hodonínsku a Lednicku. A tak je dost pravděpodobné, že se na vodních tocích a nezamrzlých nádržích s některými bahňáky potkáte, i když se za nimi nevydáte cíleně.

Poměrně často zimujícím bahňákem je **čejka chocholatá**. Opozdilci jsou nezřídka k vidění v průběhu prosince a první navrátilci již koncem ledna, v poslední době se navíc zejména na jižní Moravě a ve středních a východních Čechách daří zimovat jednotlivcům i menším skupinám.

Jespák bojovný byl dříve ze zimy prakticky neznámým druhem. Z poslední doby jsou zaznamenána zimování v letech 2014 a 2017. Stejně tak se urychlují i příletová data, mnohdy již na konec února. Typický samec ve svatebním šatu je takřka nezaměnitelný, ale samice a mladí ptáci se snadno pletou. Na jaře tak můžeme tento druh díky načervenalým nohám zaměnit za vodouše rudonohého, případně tmavého. Jespák bojovný však má v letu světlou pásku v křídle (nikoli výrazný pruh na spodním okraji křídla jako vodouš rudonohý!) a jeho ocas není světlý, ale uprostřed a na okrajích hnědavý. Má také kratší, mírně zahnutý zobák, létá zřetelně pomaleji a oproti vodoušům i s klidnějšími údery křídel.

Vodouš rudonohý a tmavý u nás nezimují, vodouš rudonohý je navíc pták, který naše území opouští brzy, mnozí jedinci již v červenci, pozdější ptáci jsou dost vzácní a v zimě se neobjeví vůbec. To **vodouš tmavý** je pozdním migrantem a vzácně se zdrží až do prosince. Oba mají červené nohy a rozlišíte je nejlépe v letu: vodouš rudonohý má světlé pásy na spodní straně křídel, vodouš tmavý má křídla bez pruhů, ale výrazný bílý kostřec oválného tvaru. Rozdílný je i hlas – vodouš rudonohý volá výrazným „tjodododo“, vodouš tmavý krátkým „ťuvik“. Vsedě na bahně působí vodouš tmavý v zimním šatu dost světle; je jednotně zbarvený s tenkým přímým zobákem.

Náš jednoznačně nejčastější zimní bahňák je **vodouš kropenatý**. Zahlédnete-li v zimě vylétnout z okraje potoka, řeky nebo vypuštěné nádrže bahňáka s bílou spodinou, černým vrchem těla a spodní stranou křídel a s bílým, na konci proužkovaným ocasem, jde o tento druh. Často bývá zaměňován za **pisíka obecného**, zvlášť když pták jen sedí a nevylétí. Pisík je však v zimě dost vzácný, navíc se vyskytuje spíše na březích nádrží, nikoli vodních toků. Je také třeba dívat se na zbarvení hrudi – na boku krku vyběhává písíkovi výrazný světlý zářez, naproti tomu vodouš kropenatý má dost ostře oddělené tmavé hrdlo od bílé spodiny. Vidíte-li jej dobře zblízka, má písík na hřbetě šupinky, kdežto vodouš kropenatý spíše malé světlé tečky – kropenatění. Ideální je vidět písíka v letu, kdy má výraznou světlou pásku v křídle a bíle lemované okraje ocasu, který je uprostřed nahnědlý. Není také zdaleka tak kontrastně černobílý jako vodouš kropenatý. Pisík se navíc drží nízko nad vodou a mává křídly rychle a mělce, zatímco vodouš kropenatý létá prudce, mění směr a stoupá výš. Nápadný je i hlas – u písíka teskné „hidiiddid“, u vodouše hvízdavé „tluítit“.

Zejména v posledních letech se u nás pokouší zimovat i **koliha velká** – buď jednotlivě, nebo v menších skupinách, a to hlavně na jihomoravských rybnících. Je to velký, nápadný bahňák s dlouhým zahnutým zobákem, světlým

kostřecem a ocasem. Nápadná je i hlasem, který zní jako „krrr-lííí“ a mnohdy jej slyšíme, aniž bychom viděli letící kolihu.

Stále častěji zde zimuje také **jespák obecný**, zejména na vodní nádrži Rozkoš i ve středních a severních Čechách, hlavně na velkých nádržích a rybnících. V době tahu je to nejběžnější jespák rodu *Calidris*, na nižších nohách, se sraženou postavou a delším, mírně zahnutým zobákem. Mladí ptáci mají v zimě tmavě stříkaná prsa, staří jsou naředlí. Jespák obecný létá prudce, v letu je v křídle vidět výrazná světlá páska. V letu se ozve drsnějším hlasem „trrrrííí“.

Nehojně, ale pravidelně u nás v malém počtu zimuje také **bekasina otavní**. Setkáme se s ní na nezamrzlých vodách, často i malých říčkách a potocích. Na rozdíl od dalších sluk vylétá po vyplašení velmi prudce, mění směr letu a polohu těla a ozývá se typickým drsným „eč-eč“. Má výrazně dlouhý zobák a světlejší temeno. Podobná bekasina větší se u nás v zimě nevykazuje a liší se kromě světlých krajních ocasních per také klidnějším a průmějším letem.

Nejmenší sluka, **slučka malá**, u nás zimuje pravidelně, ale v menším počtu. Je velmi nenápadná a úžasně maskovaná a navíc, není-li takřka zašlápnuta, sama aktivně nelétá. Tím uniká pozornosti a její skutečné počty jsou zřejmě mnohem vyšší, než jsme schopni zjistit. Na hřbetě jsou u ní patrné výrazné nazloutlé pruhy, má tmavé temeno a krátký zobák. Let není zdaleka tak prudký a prchavý jako u bekasiny, vylétá spíše třepotavě a zapadá opodál místa vyplašení. Typickým biotopem slucek jsou bahnitě plochy na zatopených polích, mělké a zarostlé okraje nádrží či vlhké louky s kalužemi.

Jako poslední druh zmíním největší ze sluk, **sluku lesní**, která dosahuje velikosti holuba. Zimuje zde spíše ojediněle a nepočteně, patrně ale uniká pozornosti. V zimní době a na tahu se zdržuje zejména v lesích, ale i v parcích, zahradách nebo v porostech u vod, nikdy ne na březích vod ani na rybnících. Díky typické siluete a velikosti je v terénu nezaměnitelná. ❧ Jiří Šírek

Zimující bahňáci

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

tmavý oční proužek
proužky na temeni

Koliha malá

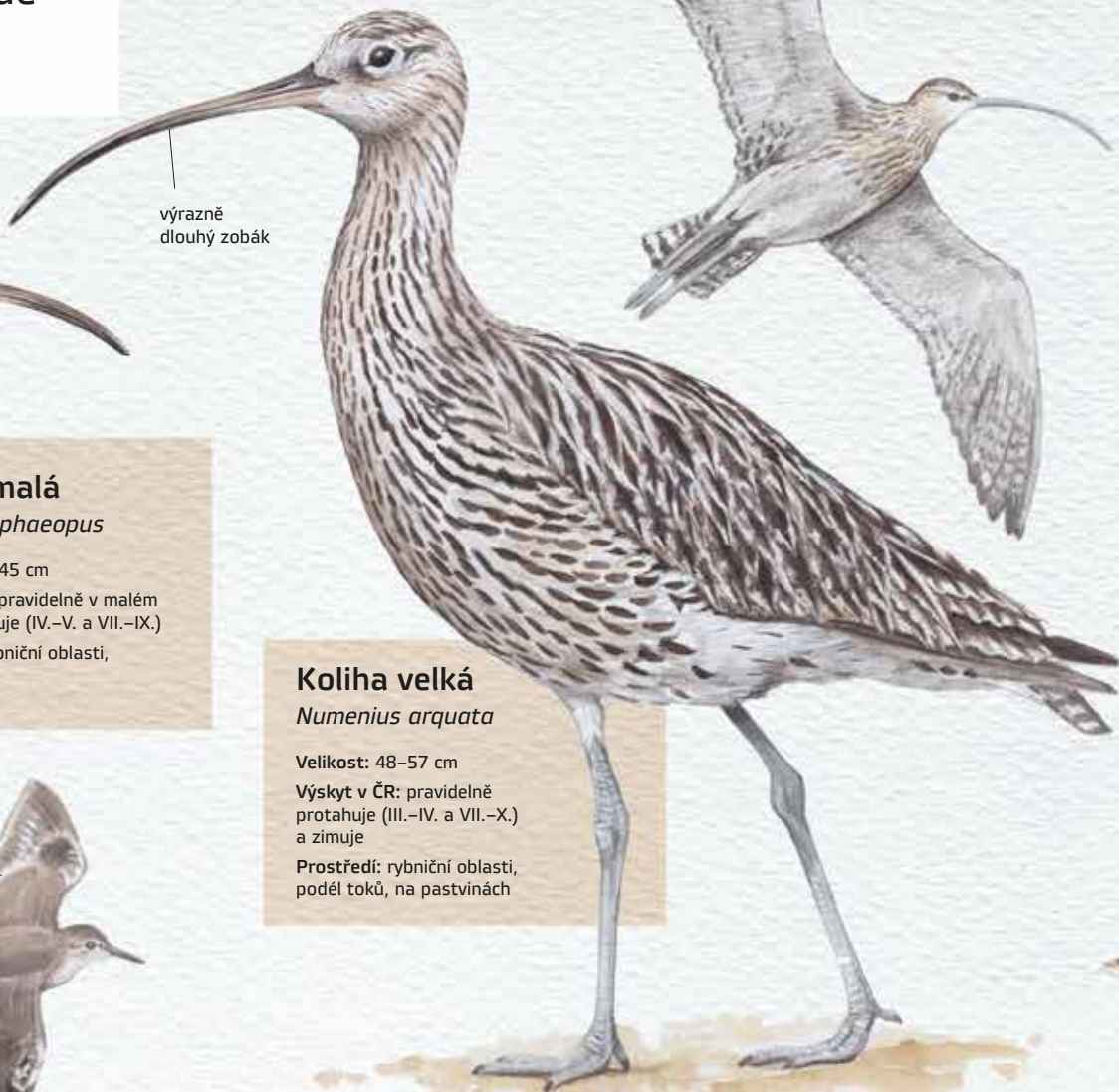
Numenius phaeopus

Velikost: 37–45 cm

Výskyt v ČR: pravidelně v malém počtu protahuje (IV.–V. a VII.–IX.)

Prostředí: rybníční oblasti, pastviny

výrazně dlouhý zobák

Koliha velká

Numenius arquata

Velikost: 48–57 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VII.–X.) a zimuje

Prostředí: rybníční oblasti, podél toků, na pastvinách

bílá křídelní páska

tmavý kostřec

Pisík obecný

Actitis hypoleucos

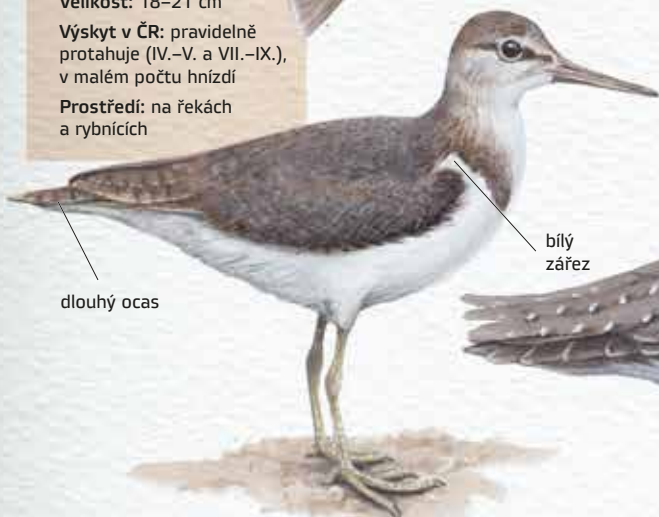
Velikost: 18–21 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (IV.–V. a VII.–IX.), v malém počtu hnízdí

Prostředí: na říkách a rybnících

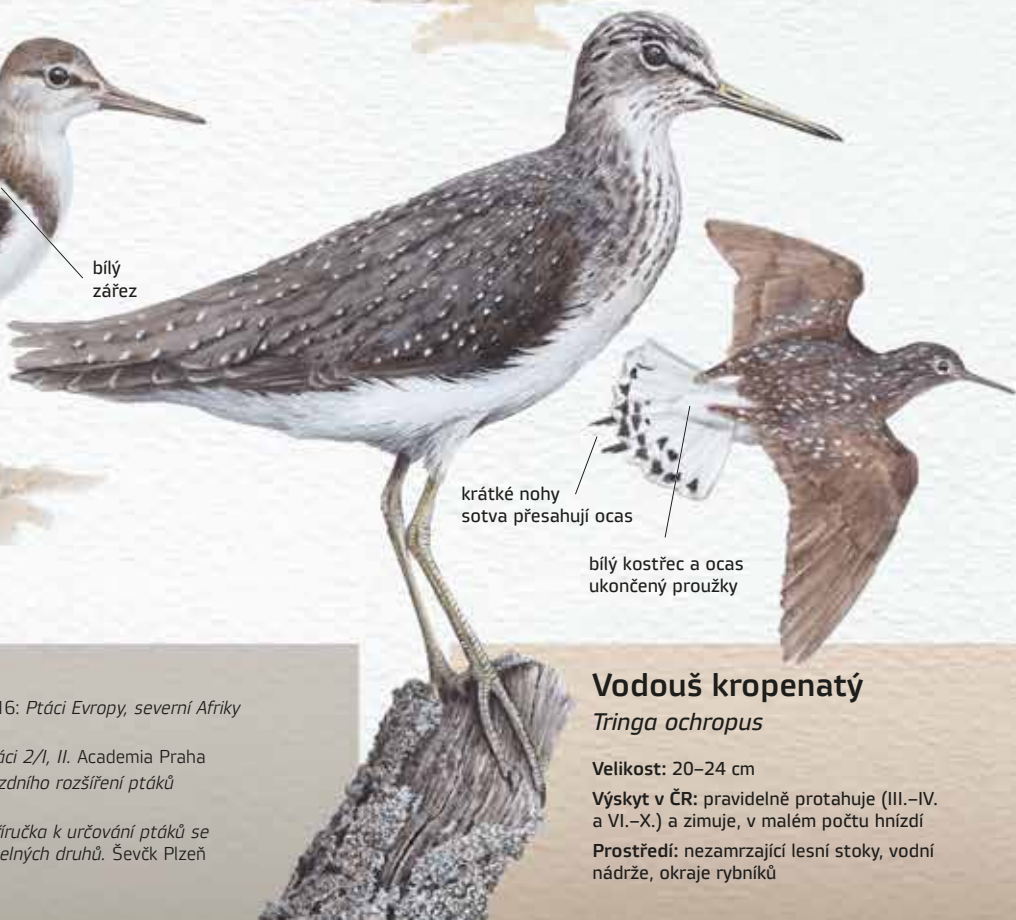
bílý zářez

dlouhý ocas

krátké nohy sotva přesahují ocas

bílý kostřec a ocas ukončený proužky

Vodouš kropenatý

Tringa ochropus

Velikost: 20–24 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VI.–X.) a zimuje, v malém počtu hnízdí

Prostředí: nezamrzající lesní stoky, vodní nádrže, okraje rybníků

Literatura:

Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2016: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Ševčík Plzeň

Štastný K., Hudec K. a kol. 2011: *Fauna ČR Ptáci 2/1, II*. Academia Praha

Štastný K., Bejček V., Hudec K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Aventinum Praha

Vinicombe K., Harris A. a Tuckerová L. 2016: *Příručka k určování ptáků se zaměřením na podrobný popis snadno zaměnitelných druhů*. Ševčík Plzeň

různé barevné morfy, samci přepeřují do svatebního šatu

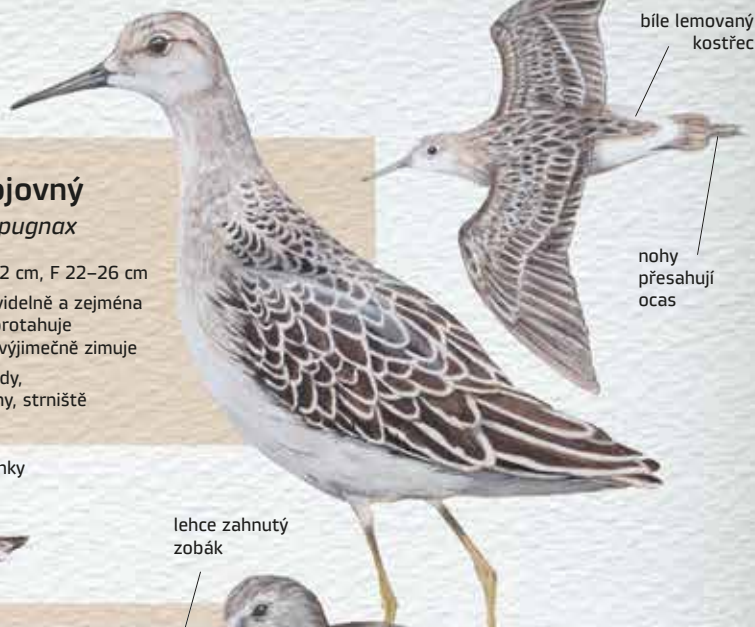
Jespák bojovný

Philomachus pugnax

Velikost: M 29–32 cm, F 22–26 cm

Výskyt v ČR: pravidelně a zejména na jaře početně protahuje (III.–V. a VII.–X.), výjimečně zimuje

Prostředí: mokřady, mělké vodní plochy, strniště

bíle lemovaný kostřec

nohy přesahují ocas

Vodouš rudonohý

Tringa totanus

Velikost: 24–27 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VII.–VIII.), v malém počtu lokálně hnízdí

Prostředí: mokřady, vodní plochy

rozmazané skvrnky

lehce zahnutý zobák

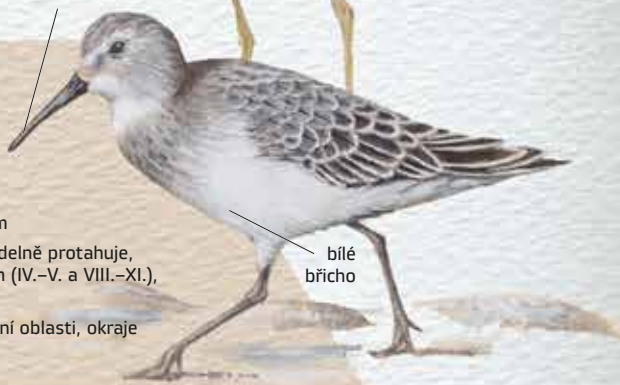
Jespák obecný

Calidris alpina

Velikost: 17–21 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje, zejména na podzim (IV.–V. a VIII.–XI.), výjimečně zimuje

Prostředí: mokřadní oblasti, okraje vodních ploch

bílé břicho

podélné temenní proužky

velmi dlouhý

červené

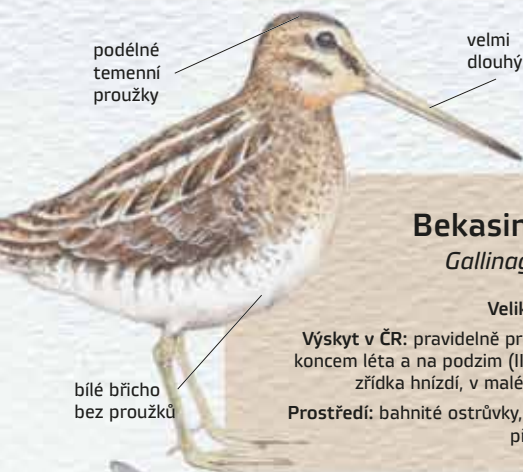
Bekasina otavní

Gallinago gallinago

Velikost: 23–28 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje, hlavně koncem léta a na podzim (III.–IV. a VII.–X.), zřídka hnízdí, v malém počtu zimuje

Prostředí: bahnitě ostrůvky, okraje rybníků, příkopy, pastviny

bílé břicho bez proužků

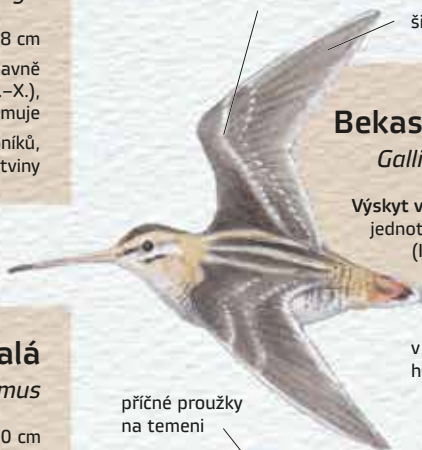
bílá křídelní páska

široká zakulacená křídla

Bekasina větší

Gallinago media

Výskyt v ČR: pravidelně jednotlivě na průtahu (IV.–V. a VIII.–X.)

v letu drží hlavu vysoko

rezavý kostřec

Slučka malá

Lymnocyptes minimus

Velikost: 18–20 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (IV. a IX.–X.), vzácně v malém počtu zimuje

Prostředí: podmáčené louky, strouhy, bahnitě okraje rybníků

létá nízko a přímo

tmavé pruhy na lopatkách

tmavý středový temenní proužek

Sluka lesní

Scolopax rusticola

Velikost: 33–38 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a IX.–X.) a hnízdí, vzácně zimuje

Prostředí: lesní paseky, místa s křovinami

příčné proužky na temeni

při vyrušení se přitiskne k zemi